

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MADANIYAT
VAZIRLIGI**

**O‘ZBEKISTON DAVLAT SAN’AT VA MADANIYAT
INSTITUTI**

**Musiqashunos olim, san’atshunoslik fanlari doktori,
professor Oqilxon Ibrohimovning yorqin xotirasiga
bag‘ishlangan**

**“O‘ZBEK MUSIQIY MEROSINING TA’LIM
TIZIMIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI”**

Respublika ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

2023-yil 28-noyabr

TOSHKENT-2023

UDK 04
KBK 93
O' 25

“O‘zbek musiqiy merosining ta’lim tizimidagi o‘rni va ahamiyati” mavzuidagi respublika ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami [Matn]: materiallar to‘plami. – T.: O‘zDSMI, 2023. – 234 bet.

Mas’ul muharrir:

Xudoyev G‘anijon – *O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Cholg‘u ijrochiligi va musiqa nazariyasi” kafedrasi professori v.b., san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)*

Tahrir kengashi a‘zolari:

Turg‘unova Nasiba – *O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Cholg‘u ijrochiligi va musiqa nazariyasi» kafedrasi dotsenti, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)*

Yakubov Zohidjon – *O‘zRFA San’atshunoslik instituti bosh mutaxassisi, musiqashunos*

Xudoyqulova Nilufar – *O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Cholg‘u ijrochiligi va musiqa nazariyasi” kafedrasi o‘qituvchisi*

Mazkur to‘plamdan joy olgan ilmiy maqolalar O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Rayosati majlisining 2023-yil 27-apreldagi 39-son bayoni hamda O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023-yil 2-maydagi 118-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan “2023-yil uchun mo‘ljallangan xalqaro va respublika tadbirlari rejasi”ga muvofiq, 2023-yil 28-noyabr kuni O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat institutida “Insonga e’tibor va sifatli ta’lim yili” davlat dasturi asosida san’atshunoslik fanlar doktori, professor Oqilxon Ibrohimovning yorqin xotirasiga bag‘ishlangan **“O‘zbek musiqiy merosining ta’lim tizimidagi o‘rni va ahamiyati”** nomli Respublika ilmiy-nazariy konferensiyasidagi materiallar asosida tayyorlandi.

To‘plamga kiritilgan ma’lumotlarning to‘g‘riligi va aniqligi uchun mualliflar mas’ul.

Jamoa bo‘lib kuylaganda bolaga kuy qo‘shiq matniga nisbatan kuchliroq ta‘sir qiladi. K.D.Ushinskiy ta‘kidlaganidek: “Qo‘shiqda, ayniqsa, xor jamoasida qalbni tarbiyalovchi, uni jumbushga keltiruvchi hissiyotlar mavjud”.

Ko‘p hollarda o‘g‘il bolaning shaxdam yurib marshni kuylayotganini, qiz bolaning esa qo‘g‘irchoqni allalashini kuzatishimiz mumkin.

Bolaning ovozi — tabiiy cholg‘u, chunki bu cholg‘u unda yoshligidan mavjud. Shuning uchun ham uning hayoti davomida hamroh bo‘ladi va turli o‘yinlarda foydalanadi. Undan tashqari qo‘shiq bola hayotining boshqa faoliyatlarida ham qo‘llanadi. Masalan, raqs, xorovod, bolalar cholg‘ularida ijro etilganda.

Qo‘shiq — bu bolaning dunyoqarashini kengaytirib, yorqin obrazli tasavvurga ega bo‘lishga yordam beradi. Qo‘shiqlarda tabiatga, Vatanga muhabbat, kattalarga, ajdodlarga hurmat o‘zaro munosabatlarni yaxshilash va boshqa tarbiyaviy axloqlarni o‘stirishga yordam beradi.

Qo‘shiq o‘rgatish jarayonida bolalardan katta aqliy mehnat talab etiladi. Unga yonidagi bolani eshitish, uning qo‘shig‘iga o‘z munosabatini bildirish, musiqiy jummalarni bir-biri bilan taqqoslash, fortepiano jo‘rligini tinglay olish, qo‘shiqning garmonik va melodik tizimini eshita olish va ijro sifatini baholash kabi bilimlar o‘rgatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Yusupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. T.: O‘qituvchi. 1993.
2. Bola ma‘naviyatini shakllantirish. (Yo‘ldoshev J.tahriri ostida.) – ToShkent: Sharq, 2000. – 301 bet.
3. Nurullayev F.G. Bolalarning musiqiy ta‘limi. O‘quv qo‘llanma. B.:Durdona.2021.
4. Qodirov R. G‘. “Musiqqa psixologiyasi” T: Musiqqa. 2005- yil 7-b
5. Nurullayeva N.K. Nurullayev F.G “Maktabgacha yoshdagi bolalarga musiqiy-estetik tarbiya berishda ilg‘or pedagogik texnologiyalarning o‘rni”.Monografiya.Buxoro “Kamolot”nashriyoti 2022-yil. 90 bet.
6. Sharipova G., Yakubova Sh. Maktabgacha ta‘lim muassasalarida musiqqa o‘qitish metodikasi Toshkent-Cho‘lpon nashriyoti -2007 yil
7. Nurullayev F. G. “Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda musiqaning roli” Monografiya. B.:Durdona.2020.
8. Nurullayev F.G. Bolalarning musiqiy ta‘limi . Darslik. B.:Kamolot. 2022.
9. Nurullayev F. G. “Makatabgacha ta‘lim muassasalarida musiqiy tarbiya” Monografiya. B.:Durdona.2019.

MUSIQIY QOBILIYAT VA UNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Sevara QUDRATOVA,

Buxoro davlat pedagogika instituti

1-bosqich magistranti.

Annotasiya. *Ushbu maqolada musiqiy qobiliyat va uning o‘ziga xos xususiyatlari haqida bayon etilgan. Musiqiy qobiliyatlarni aniqlashning universal usuli qo‘shiq aytishdir. Qo‘shiq aytish bir vaqtning o‘zida eshitish va ritmik tuyg‘uni faollashtiradi va eng muhimi, qo‘shiq aytish allaqachon bola tomonidan amalga oshiriladigan musiqiy jihatdan mazmunli ijro jarayonidir.*

Tayanch so‘zlar: *musiqqa, xususiyat, qo‘shiq, hissiyot, ma‘naviyat, axloqiy madaniyat, san‘at, adabiyot, bola, mahorat*

Аннотация. В данной статье описаны музыкальные способности и их уникальные особенности. Универсальным методом определения музыкальных способностей является пение. Пение одновременно активизирует слух и ритмическое чувство, а главное, пение – это уже музыкально-содержательный исполнительский процесс, совершаемый ребенком.

Ключевые слова: музыка, персонаж, песня, эмоции, духовность, моральная культура, искусство, литература, ребенок, умение

Musiqiy qobiliyatlar, B.M.Teplov, psixologlar tomonidan 150 yildan ortiq vaqt davomida o'rganilgan, ammo ularning tabiati, tuzilishi (elementlarning bog'lanish usuli) yoki asosiy tushunchalarning mazmuni to'g'risida hali ham yagona nuqtai nazar mavjud emas. Uning fikricha, musiqiy qobiliyatlar - bu musiqa sohasidagi idrok etish, ijro etish, musiqa kompozitsiyasi va o'rganish qobiliyatini belgilaydigan shaxsning individual psixologik xususiyatlari. Bu yoki boshqa darajada, deyarli barcha odamlar musiqiy qobiliyatlarga ega. B.M. Teplov o'zining "Musiqqa qobiliyatlari psixologiyasi" klassik asarida birinchi bo'lib musiqiy qobiliyatlarni asosiy (yoki umumiy) va maxsus (yoki maxsus) deb tasnifladi. Agar tinglovchiga asosiy musiqiy qobiliyatlar kerak bo'lsa (ularsiz odam musiqa bilan tanish bo'lolmaydi va bundan tashqari, uni chuqur anglay olmaydi), unda professionallar uchun maxsus qobiliyatlar kerak cholg'uchilar : bastakorlar, ovoz muhandislari yoki vokalistlar.

O'tgan yetmish yil ichida musiqa qobiliyatini o'rganish bo'yicha ko'plab tadqiqotlar va ilmiy ishlar amalga oshirildi. Rossiyalik olimlarning yutuqlari orasida biz L.A. Barenboim, A.N. Soxora, N.A. Vetlugina, M.G. Aranovskiy, G.M. Tsyypina va boshqalar. "Bolalarning musiqiy qobiliyatlarini diagnostikasi" kitobining muallifi V.P. Anisimovning ta'kidlashicha, "musiqiy qobiliyatlar tuzilishi modeli quyidagicha ko'rinadi: hissiy ta'sirchanlik musiqiylikning "yadrosini" tashkil qiladi va (tuzilish elementlari bilan bir qatorda - balandlik va tembr-ritmik, tembr va garmonik, dinamik va formativ eshitish) aniqlaydi. musiqa bilan o'zaro munosabatlarning shaxsiy ahamiyati. Bu musiqiy faoliyatning motivatsion yo'nalishini belgilaydi.

Bolaning musiqiy qobiliyatiga to'g'ri tashxis qo'yish uni musiqa kabi san'at turi bilan tanishtirish yo'lidagi muhim qadam bo'lib, tabiiy qobiliyatlarni to'g'ri rivojlantirish nafaqat malakali va muvaffaqiyatli musiqa ixlosmandini shakllantirishning g'oyat muhim shartidir. ayniqsa, ijodiy salohiyatingizni to'liq ro'yobga chiqara oladigan professional musiqachini tarbiyalash uchun juda kerakli. Jahon. Alekseev to'rtta asosiy musiqiy qobiliyatni aniqlaydi: musiqiy eshitish qobiliyati, ritm hissi, musiqiylik va musiqiy xotira (esda tutingki, B. Teplov xotirani umumiy qobiliyat deb tasniflaydi).

Musiqiy qobiliyatlarni aniqlashning universal usuli qo'shiq aytishdir. Qo'shiq aytish bir vaqtning o'zida eshitish va ritmik tuyg'uni faollashtiradi va eng muhimi, qo'shiq aytish allaqachon bola tomonidan amalga oshiriladigan musiqiy jihatdan mazmunli ijro jarayonidir. Bolaning qo'shiqlarni aniq va ifodali kuylash qobiliyati uning musiqani o'rganishga moyilligi borligini tasdiqlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning aksariyati ovoz balandligini nazorat qilish nuqtai nazaridan ham, ritm jihatidan ham noto'g'ri qo'shiq aytadilar.

Xulosa qilib shuni eslatib o'tmoqchimanki, ushbu sohadagi ko'plab tadqiqotlarga qaramay, hozirgi kunga qadar musiqiy qobiliyatlarning yagona tasnifi yoki musiqiy ma'lumotlarni ishlab chiqish tizimi mavjud emas, bolaning musiqiy rivojlanishi, o'quvchining musiqiy rivojlanishining kaliti uning musiqiy motivatsiyasining o'sishi, musiqaga bo'lgan muhabbati va uning imkoniyatlarini tushunishidadir.

Adabiyotlar

1. Teplov, B.M. The psychology of musical abilities. // Selected works: in 2 volumes. - M.: Pedagogika, 1985. - T. 1. - 328 p.
2. Alekseev, A. D. Piano teaching methods: a textbook for music universities and colleges / - 4th edition, stereot. / - St. Petersburg: Music Planet, 2017. -278 p.
3. Grigoryev V. Yu. Methodology of teaching violin. -M.: Klassik XXI century, 2019. - 256 p.

FORTEPIANO CHOLG'U ASBOBINING GENEZISI TENDENTSIYALARI

Zarinabegim TOSHPO'LOTOVA,

Buxoro davlat pedagogika instituti 1-bosqich magistranti

Annontatsiya. Ushbu maqolada fortepianoning paydo bo'lishi va takomillashuv jarayoni haqida fikr yuritilgan. Fortepiano cholg'u asbobining tarixan rivojlanish bosqichidagi ijodkorlar haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Fortepiano, tembr, klavikord, klavitura, idrok, usul, xarrak, klavisin.

Аннотация. В данной статье рассматривается развитие и развитие фортепиано. Обсуждаются авторы исторического этапа развития фортепианного инструмента.

Ключевые слова: фортепиано, тембр, клавикорд, клависин, клавиатура, восприятие, метод.

Klavishli cholg'u asboblarning tarixi juda qadim zamonlarda ya'ni qadimgi yunonistonda borib taqaladi. Ko'paytirish nazariyasining asoschisi Pifagor yashagan davrda monoxord deb nomlanuvchi cholg'u asbobi mavjud bo'lgan. Bu cholg'u asbobi ustida tor tortilgan uzun ingincha qutidan iborat bo'lgan. Bu quti maxsus daraxt yog'ochidan yasalgan bo'lib, undan chiqadigan tovush baland va o'z tembr xususiyatiga ega bo'lgan. Tor qutiga siljitmaydigan xarrak bilan qotirilgan, undan tashqari yana bir harakatlanuvchi xarrak bo'lib, u torda harakatlanib, musiqiy tovushni pasaytirib yoki balandlashtirish uchun xizmat qilgan. Bu cholg'u asbobdan maun (mediator) bilan ba'zida esa torlarga maxsus tayoqcha bolg'acha bilan urib ijro etilgan.

1711-yilda Italiyaning Podue shahrida klavisin ustasi Bartolomeo Kristofori yangi musiqa asbobini yaratdi. Bu asbobda ijrochi kuyni xohlaganicha past yoki baland (piano yoki forte) ovozda chalish imkoniyatiga ega bo'ldi va "Bu musiqa asbobining nomi ham shundan kelib chiqqan holda Pianoforte, keyinchalik Fortepiano nomi bilan atalgan"¹¹².

¹¹² Mark Zilderkvid. Rojdenie fortepiano., moskva. "Detskaya literatura"., Moskva.- 1984 yil. Tarjima,S.B.Saidiy, 2001 yil. 27-